

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ АДВОКАТА У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Іванцова А. В.

доцент

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Європейський суд з прав людини є міжнародним органом, який за умов, визначених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав. Конвенція є міжнародним договором, на підставі якого більшість європейських держав зобов'язалися дотримуватися прав та основоположних свобод людини. Ці права гарантуються як самою Конвенцією, так і протоколом до неї (Протоколи № 1, 4, 6, 7, 12 і 13), згода на обов'язковість яких надана державами – сторонами Конвенції.

Конституцією України вперше на рівні Основного Закону нашої держави встановлені міжнародні гарантії дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина. Стаття 55 проголошує: «Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна» [1].

Серед учених, що займалися вивченням теоретичних і практичних питань, пов'язаних з участю адвоката в Європейському суді, можна виділити адвоката С. Гончаренка, О. Жуковську, російських – Н. Сонькіна, що є автором практичного посібника «Адвокат в Европейском суде по правам человека» і першим адвокатом Росії, що взяв участь у Європейському суді з прав людини; а також В. Буробіна, Н. Капінуса, М. Смоленського та ін.

Правове становище адвоката в Європейському суді з прав людини визначається згідно з Регламентом Європейського суду з прав людини та прецедентною практикою Європейського суду з прав людини.

Основною формою діяльності адвоката в Європейському суді з прав людини є представництво інтересів Заявника на всіх стадіях підготовки і розгляду справи. Особливе правило існує щодо представництва інтересів держав – учасниць Конвенції. Представляти інтереси держави можуть тільки спеціально уповноважені особи, які можуть мати помічників – адвокатів і радників [3, с. 10–17].

Правило 36 Регламенту Європейського суду з прав людини надає адвокату – представнику право первісного подання скарги від імені заявника. Так, адвокат має ті ж повноваження, що й заявник. У цілому зміст прав та обов'язків адвоката в Суді є схожими із правами й обов'язками представника за українським процесуальним законодавством. Разом з тим у Європейському суді права адвоката відносно збору й подання доказів трохи ширші, ніж в українському праві. Зокрема, адвокат вправі представляти Європейському суду як докази, письмові показання свідків, яких він опитав самостійно, навіть якщо цих свідків не опитували національні слідчі, судові або інші органи. Крім того, адвокат може представляти в Суд докази, які не представлялися в національні суди та не оцінювалися ними (див., наприклад, справу «Тімішев проти Російської Федерації» « 13 грудня 2005 р.)

Після повідомлення держави-відповідача про надходження скарги Голова Палати може зробити розпорядження про представництво заявника. У виняткових випадках Голова Палати, якщо він вважає, що призначений адвокат не відповідає вимогам Європейського суду, може на будь-якій стадії розгляду справи розпорядитися про те, що такий адвокат більше не може представляти інтереси заявника і рекомендувати йому знайти іншого представника. Відповідно до пп. «b» п. 4 правила 36 Регламенту, підставою для подібного рішення Суду можуть також стати обставини справи або дії адвоката. Зокрема, у силу правила 44 «d» Регламенту Суду адвокат може бути відсторонений від участі в розгляді справи через використання ним образливих, безпідставних і несумлінних доводів [4]. Європейський суд з прав людини висуває певні вимоги до адвоката, який здійснює представництво в міжнародному суді. Представництво заявника може здійснюватися або професійним адвокатом, допущеним до адвокатської діяльності і постійно проживаючим на території однієї з держав, або іншою особою, затвердженою Головою Палати суду. Варто звернути увагу на те, що не обов'язково, щоб цей адвокат був адвокатом тієї держави, в якій проживає заявник. Адвокат, що представляє в Європейському суді справу заявника повинен в достатньому ступені володіти однією з офіційних мов Європейського суду – англійською або французькою. Це необхідна умова для ведення справи. Однак з дозволу Голови Палати може бути викорис-

тана й інша мова. Після відправлення скарги в суд адвокат-представник повинен за вимогою суду чи за своїм розсудом подавати письмові пояснення, документи, інші додаткові докази по справі з дотриманням термінів їхнього надання і розпоряджень Європейського суду [4]. Рішення Європейського суду з прав людини зводиться до відповіді на одне запитання: чи мало місце у конкретному випадку порушення положень Конвенції [5].

Виконуючи своє професійне покликання, адвокат повинен відстоювати справжні (а не надумані) права заявника, та не будь-які його інтереси, а тільки законні, тобто ті, які передбачені Конвенцією та європейськими стандартами з прав людини. Адвокат не має права в інтересах клієнта використовувати чи надавати суду підроблені документи, фальсифіковані докази, впливати на свідків чи експертів, щоб вони давали неправдиві свідчення і т. п. З моменту, коли адвокат заявлений як представник заявника в Європейському суді, усе листування і контакти із судом здійснюються тільки ним, і всі його дії породжують права, обов'язки та відповідальність для заявника, а також особисто для нього самого. На адвоката покладається обов'язок використання всіх засобів представництва в Європейському суді, обґрунтування висунутих в інтересах заявника тез, що підтверджують порушення прав заявника. Важливими критеріями діяльності адвоката є професіоналізм, законність, моральна бездоганність, порядність, любов до людини. Адвокат завжди повинен збагачувати свої знання, вдосконалювати свій досвід. Як правило, адвокати спеціалізуються на якійсь одній чи близьких галузях судочинства. Але знання адвокатської діяльності в Європейському суді з прав людини дозволяє досягти міжнародного рівня у своїй професії та на найвищому рівні забезпечити захист прав людини. Щодо участі українських адвокатів у Європейському суді з прав людини, то не кожен адвокат відразу зміг би представляти інтереси у Європейському суді. Це пов'язано з низкою обставин, серед яких слід зазначити такі. По-перше, високі вимоги, що ставляться до адвоката, по-друге, необхідність досконалого вивчення багатьох міжнародних актів, по-третє, недостатні знання й кваліфікаційний рівень адвоката. Наша держава, яка виступає гарантом захисту прав і свобод людини і громадянина і забезпечення конституційних прав, серед яких важливим є право на правову допомогу, має також забезпечити і організацію діяльності адвокатури України на відповідному рівні. На цьому шляху діяльність адвоката повинна бути детально врегульована на законодавчому рівні, а законодавство відповідати європейським стандартам. Звичайно дуже важливим кроком є прийняття 23 лютого 2006 р. Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який регламентує порядок офіційного опублікування стислого змісту рішень Європейського суду, порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини на території України, відшкодування шкоди заявнику та інші важливі питання. Зазначений закон визначає обов'язок судів застосовувати при розгляді справ застосовувати Конвенцію про захист прав людини й основних свобод і практику Європейського суду як джерело права [8]. Ефективним також було б створення об'єднання адвокатів, які спеціалізуються на представництві у Європейському суді з прав людини. У рамках діяльності такого об'єднання, крім надання правової допомоги населенню,

проводилася би і підготовка адвокатів до участі у Європейському суді, вивчення практики Європейського суду, що звичайно підвищило би рівень захисту прав і свобод людини і громадянина. Держава не може нести відповідальність за будь-які недоліки у роботі призначеного захисника, однак держава зобов'язана вжити заходів, аби особа могла ефективно скористатися своїм правом на захист [7, с.31-41].

Підводячи підсумок, хочеться зазначити, що все більшого поширення набуває практика звернення людей до Європейського суду з прав людини за захистом їх прав та основоположних свобод.

Література:

1. Конституція України: Прийнята 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод: Прийнята 4 листоп. 1950 р. Переклад в ред. від 13.05.04 р. // www.rada.gov.ua.
3. Капинус Н. И. Участие адвоката в подготовке и рассмотрении дел Европейским судом по правам человека // Адвокатская практика. – 2005. – № 5.
4. Регламент Європейського суду з прав людини: Прийнятий 4 листоп. 1998 р. (в ред. від 01.11.2003 р.) // www.echr.coe.int.
5. Сонькин Н. Б. Адвокат в Европейском суде по правам человека: Информ.-метод. материалы и коммент. – М.: Юрлитинформ, 2004.
6. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лют. 2006 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 12. – Ст. 792.
7. Гончаренко С. Професійні права адвоката і гарантії адвокатської діяльності у контексті прецедентного права Європейського суду з прав людини // Адвокат. – 2005. – № 7.
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини // Верховна Рада України від 23.02.2006 № 3477-IV.